

بررسی کلی ساختار بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور

دفتر بررسی‌های اقتصادی^۱

مقدمه

مبنای تنظیم لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور، ویرایش ژوئیه سال ۲۰۰۱ دستورالعمل تدوین آمارهای مالی دولت^۲ بوده است. این دستورالعمل را صندوق بین‌المللی پول تدوین کرده است. در حال حاضر بیش تر کشورهای جهان آمارهای بودجه‌ای خود را براساس این دستورالعمل تدوین می‌کنند. قابل ذکر است که صندوق بین‌المللی پول نخستین بار این دستورالعمل را در سال ۱۹۸۶ انتشار داده^۳ و ویرایش جدید با در نظر گرفتن وضعیت جهان نسبت به گزارش اولیه تعدیل شده است. نخستین مطالعه برای تنظیم بودجه براساس روش پیشنهادی

۱. این مقاله در دفتر بررسی‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌ها و توسط خاتم دکتر فیروزه خلعتبری تهیه شده است.

۲. "A manual on Government Finance Statistics", IMF, ۲۰۰۱.

۳. "A manual on Government Finance Statistics", IMF, ۱۹۸۶.

صندوق بین‌المللی پول به سال ۱۳۶۶ باز می‌گردد. بعد از آن هم تلاش‌های دیگری برای تغییر ساخت بودجه صورت پذیرفته است. از دلایل کنار گذاشته شدن مطالعات هیچ مدرکی در دست نیست.

مبانی نگرشی روش پیشنهادی تدوین ارقام مالی دولت

برخلاف بودجه سنتی ایران که جریان‌های مالی دولت را به صورت مجموعه‌ای از جریان‌های دید و به تحولات موجودی‌ها کاری نداشت، بودجه پیشنهادی صندوق بین‌المللی پول، جریان‌های مالی را در کنار تغییر موجودی‌ها قرار می‌دهد. بنابراین هر اقدامی که طی یک دوره صورت می‌پذیرد، در نهایت به تغییر ارزش ویژه دارایی‌های دولت می‌انجامد. با این اوصاف، بودجه شامل یک تراز ابتدای دوره، مجموعه‌ای از رفتارهای مختلف در طول دوره و در نهایت یک تراز پایان دوره است. حساب مبادلات دولت نیز شامل دو مانده حساب (برای ابتدا و انتهای سال) و دو حساب نشان دهنده جریان‌های مختلف در طول سال است. از این دو حساب، یکی حساب عملیات بودجه‌ای دولت در طول سال است که به بودجه‌های سنتی کشور شباهت دارد و دیگری حساب جریان‌های مالی مختلفی است که دولت در طول سال به آن‌ها می‌پردازد. به این ترتیب، بودجه متکی به اصول درخواستی صندوق بین‌المللی پول در ساده‌ترین شکل، در چهارچوب زیر نوشته می‌شود:

نمودار ۱- شکل ساختاری ارائه حساب‌های مالی دولت

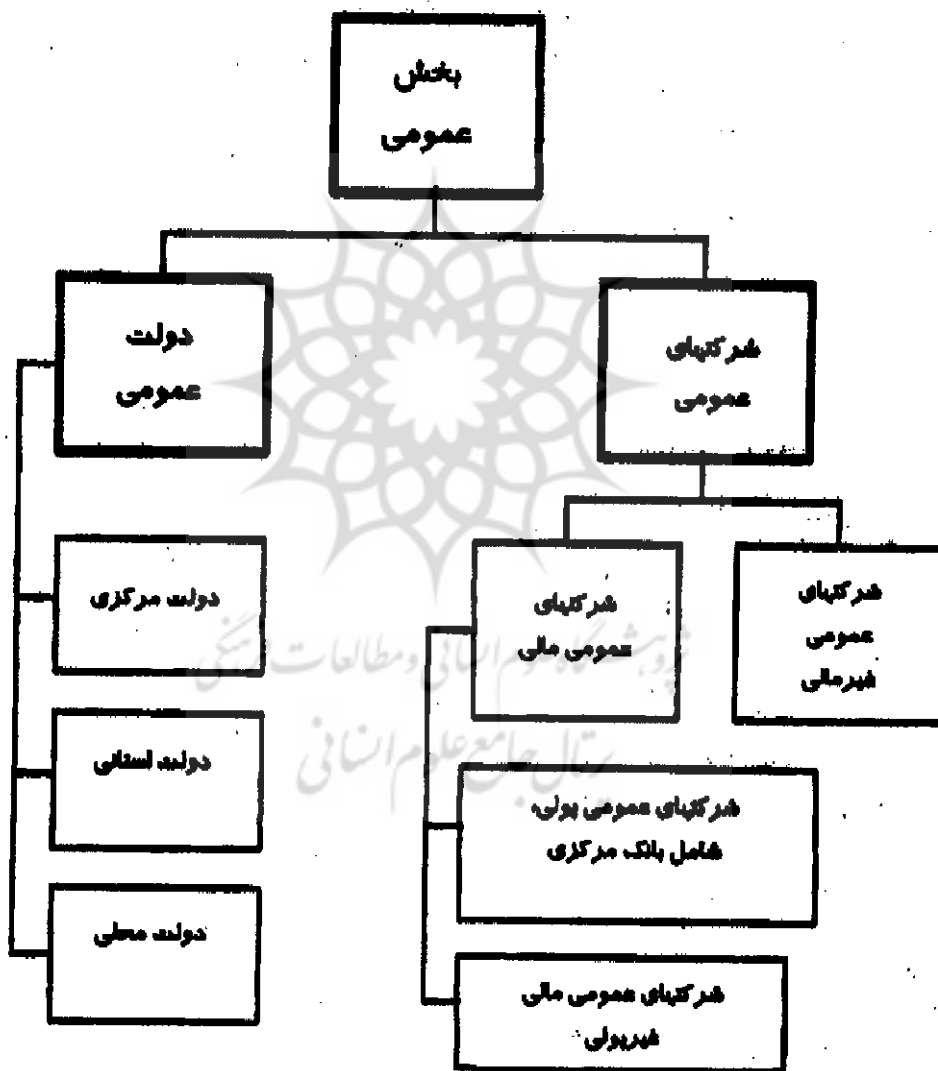
$$\boxed{\begin{array}{c} \text{تراز شروع} \\ \text{دوره} \end{array}} + \boxed{\begin{array}{c} \text{صورت انتقال‌های} \\ \text{بودجه‌ای} \end{array}} + \boxed{\begin{array}{c} \text{صورت سایر} \\ \text{انتقال‌های اقتصادی} \end{array}} = \boxed{\begin{array}{c} \text{تراز پایان} \\ \text{دوره} \end{array}}$$

برای شناسایی ساختار بودجه پیشنهادی لازم است توجه شود که در نهایت آن چه در اقتصاد ملی مدنظر قرار می‌گیرد، بخش عمومی است که فعالیت آن باید در برابر بخش خصوصی ارزیابی شود. ابعاد این بخش از دیدگاه صندوق بین‌المللی پول به شرحی است که در نمودار ساخت و نقل و انتقالات بخش عمومی مشخص شده است. آن چه در سند بودجه

سال ۱۳۸۱ آمده شامل دو بخش از این مجموعه است که دولت عمومی و شرکت های عمومی غیر مالی را در بر می گیرد. در مواردی اطلاعات بودجه ای بانک ها هم در سند بودجه آمده است.

نمودار (۲)

ساخت نقل و انتقالات بخش عمومی

برخلاف بودجه سنتی که جریان های مالی دولت را در دو سوی درآمد و هزینه با ساختارهای متفاوتی ارزیابی می کند، در ساختار پیشنهادی صندوق بین المللی پول دو طرف درآمد و هزینه ساختار مشابه دارند و این وضع سبب می شود که دولت بتواند با سهولت رفتارهای خود را به صورت خالص ارزیابی کند. به عنوان مثال دولت می تواند دریابد که به طور خالص خریدار ابزار الکترونیکی بوده است یا فروشنده آن. با همین نگرش دولت می تواند بداند که به طور خالص دریافت کننده منابع مالی از جامعه بوده است، یا منابع مالی را به صورت های مختلف به اقتصاد ملی پرداخت کرده است. این نوع شفافیت ها سبب می شود که رابطه بین دولت و اقتصاد ملی به روشنی قابل تشخیص باشد.

نگاهی به لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور نشان می دهد که تلاش به منظور هماهنگی وضعیت با ساختار بین المللی در طرف درآمدها بیش از طرف هزینه ها صورت پذیرفته است. اگر هر دو طرف هماهنگ نشود، مزیتی که در نتیجه شفاف شدن باید حاصل شود، به دست نمی آید. بنابراین لازم است در هر دو طرف اصلاح ساختار صورت پذیرد.

مزایای استفاده از ساختار بین المللی ارائه سند بودجه

روش نگرش ارائه شده توسط صندوق بین المللی پول از مزایای بسیاری برخوردار است که موارد زیر را می توان به عنوان برتری مشهود آن نام برد:

۱. با تدوین بودجه به این شیوه، عملیات بودجه ای با فعالیت های اقتصادی از تباطو قابل لمس پیدا می کند. به عنوان مثال با استفاده از این روش می توان دید که دولت چه مقدار بار مالی بر اقتصاد ملی می افزاید، یا چه مقدار از منافع نسل های آینده را برای تأمین نیازهای نسل حاضر مصرف می کند.
۲. در این روش، عملیات بودجه ای بسیار شفاف است و ماهیت آن مشخص و روشن دیده می شود.
۳. وقتی بودجه به این شیوه نوشته می شود، مواردی مثل میزان بدهی دولت به اقتصاد ملی به سادگی قابل شناسایی است.
۴. تدوین بودجه با روش حاضر با مبانی ینش توسعه پایدار سازگاری دارد!
۵. با کاربرد روش پیشنهادی صندوق بین المللی پول، بودجه کشورهای مختلف از

۱. برای مثال، درآمدها و هزینه های مربوط به محیط زیست به جزئیات نشان داده شده است و سهم اعتبارات استانی به تفکیک نشان داده شده است.

نظر ساختاری قابل مقایسه می شود. این وضع کمک می کند که دولت ها بتوانند بودجه های خود را کارآمد سازند. به عنوان مثال وقتی که به دولت گفته می شود بودجه کشور باید به صرفه جویی هزینه ها بپردازد، ارائه دلیل برای این گفته بسیار ساده می شود، زیرا می توان نشان داد که دیگران در واقع چند درصد بودجه خود را صرف چه اقلامی می کنند یا در طول زمان چه مقدار از کدام هزینه های خود کاسته اند.

پیشنهادهایی برای اصلاح ساختار سند بودجه

با وجود این خوبی ها و با تأکید بر تبدیل شیوه بودجه نویسی به روش برگزیده صندوق بین المللی پول، مواردی هم وجود دارد که باید در جریان اصلاح بودجه سال ۱۳۸۱ به آن عنایت شود و توصیه می شود که مجلس توجه به این موارد را در بودجه سال ۱۳۸۱ خواستار شود. این موارد به شرح زیر اند:

۱. تدوین بودجه به طور کامل بر اساس نظام جدید

با این توصیفات بهتر است دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۸۲ ترکیب کامل سند را در حدی که ساختار کشور امکان می دهد، به صورت یکپارچه تدوین کند. به عبارت دیگر، مواردی مانند دولت محلی که در ساختار کشور وجود ندارد، مورد نظر نیست ولی بهتر است دولت از سال ۱۳۸۲ بودجه های استانی خود را نیز در این قالب ارائه کند و در بخش شرکت های عمومی تمام زیرمجموعه ها را با معیارهای تعریف شده در سند صندوق بین المللی پول ارائه دهد. این نظام باید هم برای درآمدهای هر یک از مجموعه ها و هم برای هزینه های آن ها به کار گرفته شود.

۲. تدوین مجموعه کامل ائتمال ها و موجودی ها

بر این اساس لازم است که از ابتدای سال ۱۳۸۲ بودجه دولت در برگرفته دو مجموعه ارزش موجودی های دولت در ابتدای دوره و در پایان دوره باشد. این موضوع در سال های گذشته هم از دولت درخواست شده بود. از آن جا که در نظام سنتی بودجه نویسی، موجودی ابتدا و پایان دوره معنی نداشت، در سال های گذشته مجلس از دولت درخواست کرده بود که حساب بلدهی های خود را به طور کامل و به عنوان یک سند جداگانه در زمان تحویل لایحه بودجه به مجلس ارائه کند. با تدوین حساب های موجودی ابتدا و پایان دوره، این خواسته برآورده خواهد شد.

۳. رعایت اصول تدوین حساب ها

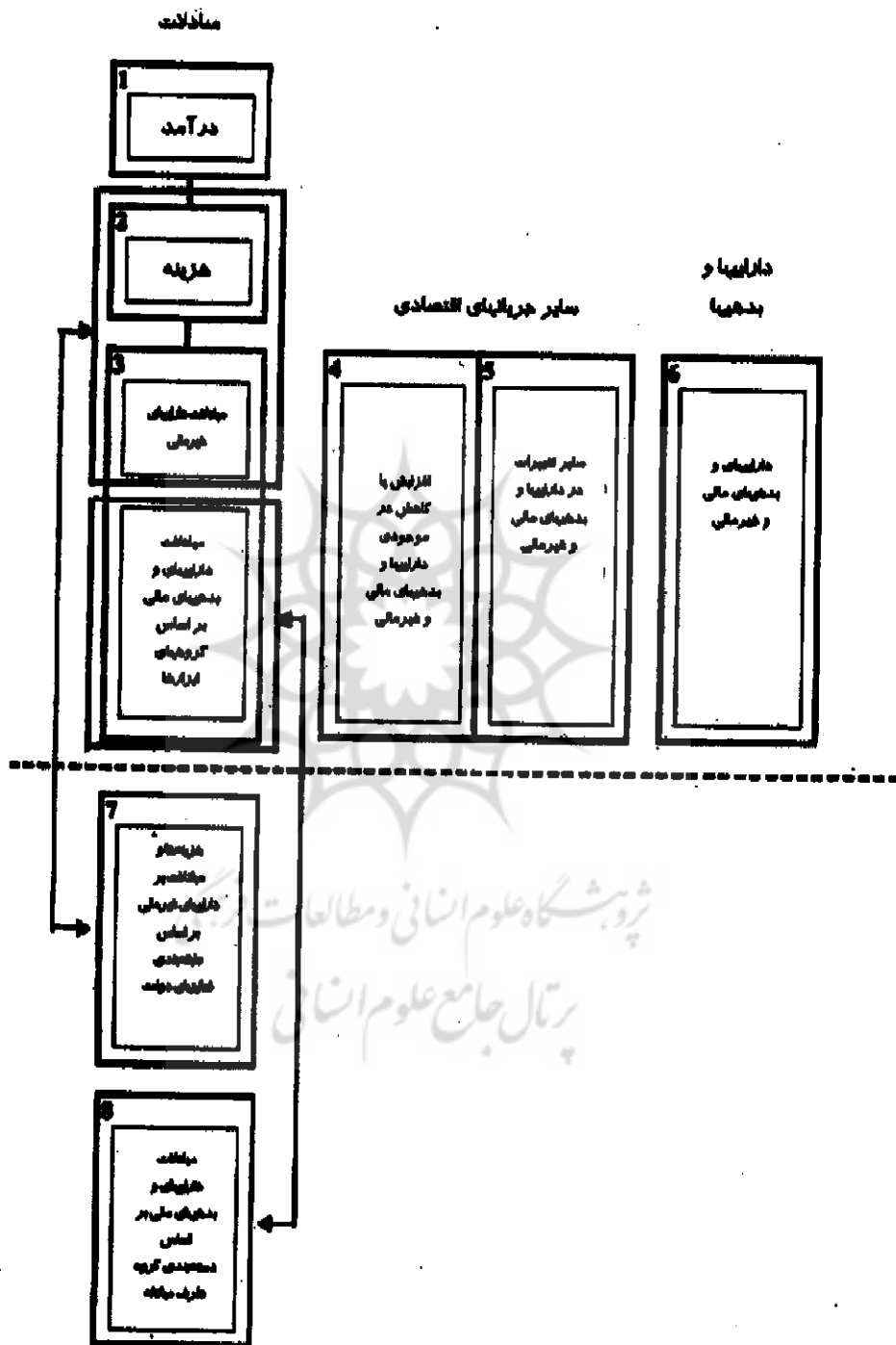
به دولت پیشنهاد شود که در لایحه بودجه سال ۱۳۸۲ نظام حسابداری را از مبنای نقدی به مبنای تمهیدی که مدنظر نظام جدید بودجه نویسی است تبدیل کند.

۴. استفاده از کدگذاری استاندارد بین‌المللی

هیچ دلیلی وجود ندارد که دولت کدگذاری استاندارد صندوق بین‌المللی پول را کنار بگذارد. نظمی که از این کدگذاری حاصل می‌شود در نهایت به شفاف شدن بودجه کمک می‌کند. بنابراین توصیه می‌شود که اقلام بودجه سال ۱۳۸۱ با استفاده از کدگذاری اصلی صندوق بین‌المللی پول آورده شود. یکی از مزیت‌های کدگذاری صندوق بین‌المللی پول آن است که با کم‌ترین ارقام به دسته‌بندی منظم و منسجم می‌رسد. صندوق در کارهای خود از کدهای چهار رقمی استفاده می‌کند، حال آن که در بودجه سال ۱۳۸۱ کدهای جدید سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی شش‌رقمی است. حسن دیگر این کار در آن است که رفتارهای بودجه‌ای را با طبقه‌بندی وظایف دولت همساز می‌کند و به سادگی می‌توان اصلاحات ساختاری سایر بخش‌های آماری اقتصاد کشور را اعمال کرد. در ضمن محتوای کدها با مراجعه به اطلاعات بین‌المللی قابل تشخیص است. این نکته هم باید اضافه شود که تاکنون هیچ یک از کشورهای دنیا اعلام نکرده‌اند که آمارهای آن‌ها با ساختار بکپارچه شده قابل تطبیق نیست.

برای روشن شدن موضوع لازم است ساختار مبادلات و روش کدگذاری آن‌ها مشخص شود. در این ساختار، کدها به ۸ دسته طبقه‌بندی می‌شوند که شماره‌های طرف چپ آن‌ها عددی بین ۱ تا ۸ خواهد بود. بنابراین، اقلام مربوط به درآمد با کد ۱ و اقلام مربوط به هزینه با کد ۲ مشخص شده‌اند. کد ۳ به مبادلات دارایی‌های غیرمالی اختصاص یافته است. کد ۴ تغییرات موجودی دارایی‌ها و بدهی‌های غیرمالی را نشان می‌دهد. کد ۵ برای سایر تغییرات در دارایی‌ها و بدهی‌های غیرمالی است. تراز دارایی‌ها و بدهی‌های غیرمالی با کد ۶ نشان داده می‌شود. هزینه‌ها و مبادلات دارایی‌های غیرمالی با کد ۷ مشخص شده و دست آخر، مبادلات دارایی‌ها و بدهی‌های مالی با کد ۸ نشان داده شده‌اند. به این ترتیب دیده می‌شود که کدگذاری پیشنهادی وضعیتی فراگیر دارد و دلیلی برای کنار گذاشتن آن وجود ندارد. تصویر شماره‌گذاری کدها و نوع رفتاری که شماره‌ها برای آن‌ها تعریف شده‌اند، در نمودار ۳ درج شده است.

نمودار (۳)

۵. تطابق هر دو قسمت درآمد و هزینه با ساختار بین‌المللی

قابل توجه است که در طرف درآمد چند مورد از کدهای فرعی به صورت کد اصلی درج شده‌اند، در حالی که حجم مبادلات در این کدها ناچیز است. در طرف هزینه‌ها کد پرداخت بابت کارمزد و سود حذف شده است، در حالی که پرداخت سود اوراق مشارکت به عنوان ملموس‌ترین مورد می‌تواند مورد مطالعه قرار بگیرد. از آن جا که این یک کد اصلی است، حذف آن بخش بزرگی از ارتباط بین بودجه و اقتصاد ملی را مخدوش می‌کند. چه دلیلی وجود دارد که دسته بندی هزینه‌ها به جای ۸ گروه کد دارای ۷ گروه کد باشد؟ در قسمت درآمدها هم دنبندی‌های اصلی و فرعی مخلوط شده‌اند و دلیلی برای این کار وجود ندارد.

۶ منظور کردن کدهای سازمانی در کنار کدهای بودجه‌ای

برای شفاف سازی کامل رفتارهای بودجه‌ای لازم است برای سازمان‌های مختلف که به نوعی در بودجه حضور می‌یابند و برای دستگاه‌های مختلف کدهای ویژه‌ای بعد از کدهای چهار رقمی بین‌المللی اضافه شود که دارای نظم قابل تشخیص باشد. کد سازمان می‌تواند یک کد شش رقمی شامل سه رقم بابت سازمان اصلی و سه رقم بابت سازمان فرعی باشد. بنابراین با یک نگاه به کد می‌شود هویت منابع و ارتباط سازمانی آن را شناسایی کرد. در هر صورت، با این نوع دسته‌بندی، به آسانی می‌توان به پرسش‌های زیر پاسخ داد: مبادلات بودجه‌ای سازمان تأمین اجتماعی چقدر است؟ یا شرکت ملی نفت ایران با بودجه دولت چه مقدار مبادله بودجه‌ای دارد؟ آیا در یک سال خاص این مبادلات یا تراز آن تغییر کرده است؟ در حال حاضر تعداد کدهای دستگاهی دو رقم است و به سادگی می‌توان دید که جایی برای افزایش تعداد دستگاه‌ها وجود ندارد. سه رقمی کردن کدها سبب می‌شود که ساختار بودجه آماده تحولات باشد. شروع کد دستگاه از عدد ۱۰۱ است، یعنی کد نهاد ریاست جمهوری به جای عدد ۰۱ عدد ۱۰۱ خواهد بود.

نمودار شماره ۴: کدگذاری پیشنهادی بودجه

کدهای سازمان فرعی	کدهای دستگاه	کدهای بودجه‌ای
☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐

۷. روشن کردن وضعیت درآمدها و هزینه‌های اختصاصی

در قالب بودجه‌نویسی نظام جدید، درآمدها و هزینه‌های اختصاصی نوعی تخصیص است که از کارایی بودجه می‌کاهد. در این قالب لازم است این اقلام در کنار سایر اقلام درآمد و هزینه بودجه دولت درج شود و هر نوع تخصیص درآمدی یا توزیع هزینه‌ای در مرحله بعد صورت پذیرد.

۸. ارائه آمارهای عملکرد شش ماه نخست سال ۱۳۸۰ در قالب نظام جدید

برای آن که آمارها برای مجموعه دست اندرکاران قابل درک باشد، لازم است دست کم عملکرد شش ماه نخست سال ۱۳۸۰ به عنوان نمونه در یک سند جداگانه با نظام جدید ارائه شود تا تصویری از عملکرد بودجه در سال جاری وجود داشته باشد. ضرورت دارد که یک جزوه راهنما برای تطابق کدهای قدیم و جدید ارائه شود. به عنوان مثال کد جدید ۲۱۰۱۰۰ که نشان دهنده حق بیمه کارگران نزد سازمان تأمین اجتماعی است، باید همان کد ۵۱۰۱۰۰ قسمت سوم الف بودجه‌های سنتی کشور باشد. بنابراین در جریان تطبیق به وضعیت جدید، نظام دستگاه‌ها ازین نمی‌رود. در هر صورت، ارائه کدهای تطابق سبب می‌شود که بتوان آمارهای بودجه دولت را برای سال‌های پیش از ۱۳۸۱ با سهولت به نظام جدید تبدیل کرد.

۹. کاربرد عبارات صریح و متداول در زبان فارسی

توصیه می‌شود در برگردان عبارات‌ها از برابری‌های مرسوم استفاده شود و از به کارگیری واژه‌ها و عبارات‌های مبهم خودداری شود. بنابراین لازم است که سرفصل‌های جدید بازننگری و برابری‌های درست برای عبارات‌ها انتخاب شوند. به عنوان مثال، به جای عبارت «ارزش خالص» از «ارزش ویژه» که عبارت شناخته شده و معادل مرسوم در زبان فارسی است، استفاده شود. در مورد درآمدهای دولت به جای عبارت «کمک‌های اجتماعی» که معنی اصلی سرفصل برگزیده صندوق بین‌المللی پول نیست، از عبارت «پرداخت‌های اجتماعی» یا «پرداخت‌های تأمین اجتماعی» استفاده شود. موضوع این سرفصل به هیچ عنوان کمک نیست. در همین زمینه توصیه می‌شود که به جای عبارت «واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای» از عبارت «فروش دارایی و ثروت» استفاده شود که در زبان فارسی معنایی صریح دارد و خواننده به درستی مفهوم را درک می‌کند و در عین حال برگردان عبارت اصلی به کار گرفته شده توسط صندوق بین‌المللی پول است. موارد متعددی از این قبیل واژه‌ها در سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ وجود دارد که روا نیست به این صورت ابهام‌آمیز ارائه شوند.

۱۰. شماره‌گذاری و فهرست‌گذاری قابل ردیابی متون بودجه‌ای

یکی از مشکلاتی که سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ دارد این است که صفحه بندی و شماره‌گذاری صفحات آن به هیچ عنوان قابل ردیابی نیست. اگر کسی بداند چه مبادله‌ای در کجا قرار دارد، می‌تواند به آن مبادله دست یابد، ولی اگر نداند یافتن مبادله فقط به صورت تصادفی ممکن می‌شود. سند بودجه باید قابل ردیابی باشد و این کار با سهولت صورت پذیرد. فهرست مطالب باید به صورت قابل ردیابی در سند بودجه وجود داشته باشد. حتی متخصص‌ترین افراد که سال‌ها در تدوین بودجه نقشی مؤثر داشته‌اند، نمی‌توانند بدون مراجعه به اندوخته‌های ذهنی خود به موارد مختلفی که در بودجه وجود دارد دست یابند.

۱۱. ارائه سند بودجه به صورت رایانه‌ای

ارائه بودجه به صورت رایانه‌ای، ردیابی و ارزیابی آن را عملی‌تر می‌سازد. انجام این کار ظرف مدتی بسیار کوتاه ممکن است و بنابراین باید به عنوان یک خواسته جدی از سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی خواسته شود که سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ را به صورت رایانه‌ای و روی دیسک‌های نوری ارائه دهد. سند لایحه بودجه باید با هر تفکیکی برای نمایندگان قابل ردیابی باشد.

نگاهی به تبصره‌های بودجه‌ای

سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ از نظر ارائه تبصره‌ها، دست کم به لحاظ شکلی، بهبود ملموسی دارد. این بهبود به دلیل دسته بندی تبصره‌ها در ۲۳ مورد به جای ۵۰ مورد سال ۱۳۸۰، حاصل شده است. تبصره‌ها دارای عنوان هستند و این امر سبب می‌شود که خواننده نسبت به موضوع ذهنیت مشخصی داشته باشد. این بهبود رویه اقدام مثبتی است که تا حدودی شکل بودجه را شفاف می‌سازد. از نظر شکلی اصلاحی که در این مرحله ضروری به نظر می‌رسد این است که موضوع تبصره‌ها با مفهوم سرفصل آن سازگاری داشته باشد. به عنوان مثال در تبصره ۱ که عنوان آن امور مالی و مالیاتی است، نباید مفاهیم آورده شوند بلکه باید فهرست مفاهیم بودجه‌ای به طور جداگانه وجود داشته باشد.

جدا از وضعیت شکلی تبصره‌ها، تبصره‌های بودجه‌ای از نظر محتوایی نیز دچار نارسایی‌هایی به شرح زیراند:

۱. صدور احکام مغایر با خواسته‌های برنامه سوم

در بندب از تبصره ۲۱ در مورد پول و ارز، به دولت اجازه داده شده است که مبلغ ۱۴/۸ میلیارد دلار از هواید حاصل از صادرات نفت را برای بودجه سال ۱۳۸۱ مصرف کند. براساس ماده ۵۰ قانون برنامه سوم و با عنایت به اصلاحیه آن، دولت مجاز است تنها تا سقف مبلغ ۱۴/۸ میلیارد دلار از محل صادرات نفت خام برای سال ۱۳۸۱ برداشت کند.

۲. منظور کردن موارد متعدد دستور در قالب یک تبصره

یکی از استانداردهای بین‌المللی برای شفاف سازی بودجه این بوده است که دولت از رفتارهای موردی پرهیزد. تبصره‌ها بیان‌کننده رفتارهای موردی دولت هستند و بهتر است در حد امکان کاهش یابند. کاهش موارد احکام تبصره‌ای یک اقدام مطلوب است و خوب است در قالب کاهش زمینه‌های تبصره‌گذاری (یعنی کاهش تعداد تبصره‌ها) و کاهش موارد تبصره‌گذاری در هر زمینه متبلور شود. لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ آکنده از موارد دستور در هر زمینه تبصره‌ای است. با توجه به این که ۲۸۲ مورد حکم تبصره‌ای وجود دارد، متوسط تعداد احکام در هر یک از تبصره‌های لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ متجاوز از ۱۲ مورد است. این مجموعه کافی است که نظام و قانونمندی بودجه را از شفافیت ضروری دور سازد.

۳. ندادن حضور احکام و موارد غیر تبصره‌ای

یکی از مواردی که در چارچوب اصلاح ساختار بودجه قابل طرح است، این است که موارد واحکام غیر تبصره‌ای که کم و بیش حکم دائمی دارند از تبصره‌های بودجه‌ای حذف شوند. برای این کار دولت اجازه یافت موارد دائمی را به صورت یک قانون دائمی به مجلس ارائه دهد و آن را مصوب سازد. هدف این بود که از این پس دیگر موارد واحکام دائمی در تبصره‌های بودجه‌های سالانه آورده نشود. مثال مشخص این وضع، بند «و» از تبصره ۱ در مورد امور مالی و مالیاتی است.

۱. بند «و» از تبصره ۱

به دستگاه‌های اجرایی مرکزی اجازه داده می‌شود، در موارد لزوم حداکثر تا ده درصد از اختیارات هزینه‌ای مصوب خود را به ادارات تابعه در استان‌ها که مشمول نظام بودجه استانی هستند، اختصاص دهند. در این صورت اختیارات مربوط در هر مورد بنابه پیشنهاد وزیر یا بالاترین مقام دستگاه اجرایی مرکزی ذی‌ربط توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور از بودجه دستگاه اجرایی مذکور کسر و برحسب برنامه و وصول هزینه به اختیارات هزینه‌ای دستگاه اجرایی محلی مربوط اضافه خواهد شد.

بند «ب» از تبصره ۹ در مورد امور دفاعی مثال دیگری از این مجموعه است. جا دارد که با بازنگری دقیق، تمام این موارد از بودجه سال ۱۳۸۱ حذف و در تبصره های لایحه های بودجه سال های آتی تکرار نشوند.

آیین نامه های ضروری برای اجرای احکام بودجه ای

سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ برای نخستین بار فهرست آیین نامه های ضروری برای اجرای احکام بودجه ای را ارائه داده است^۱. این اقدام در شفاف سازی ابعاد نیاز به اقدامات قانونی بعدی برای اجرای بودجه بسیار مفید است. برای رسیدن به وضعیت مطلوب در این زمینه لازم است موضوع تبصره ها به شکلی شفاف و مشخص بیان شوند. به عنوان مثال، آیین نامه مربوط به حوادث غیرمترقبه چه موضوعی را مدنظر قرار می دهد؟ اینکه فرض شود این آیین نامه درباره حوادث غیرمترقبه صحبت می کند، کافی نمی باشد.

ساختار کلان منابع بودجه ای

سند لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ منابع بودجه ای را به شرح جدول (۱) ارائه داده است. در این جدول دیده می شود که منابع بودجه کل کشور در سال ۱۳۸۱ نسبت به ارقام مصوب سال ۱۳۸۰ معادل ۴۵۶ درصد افزایش یافته است. به بیان دیگر، منابع دولت در سال ۱۳۸۱ بسیار بزرگ شده اند. اگر در نظر گرفته شود که نرخ تورم مورد انتظار دولت برای سال ۱۳۸۱ رقمی بین

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
سال هجری ۱۳۸۱

۱. بند «ب» از تبصره ۹

سازمان مدیریت و برنامه ریزی مکلف است در پایان هر سه ماه معادل ارزش خدمات ارائه شده راه آهن و بهای سوخت، آب، فاضلاب، برق، گاز، مخابرات و بدهی به صندوق های بازنشستگی و بیمه خدمات درمانی نیروهای انتظامی و نظامی جمهوری اسلامی ایران را در صورت عدم پرداخت توسط دستگاه های ذی ربط، از اعتبارات ردیف های دستگاه های ذی ربط با کسر و حسب مورد به دستگاه طلبکار و وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح پرداخت نماید. همچنین هزینه های سوخت، آب، برق، مخابرات و تعمیرات جزئی خانه های سازمانی توسط بهره بردار و هزینه واحدهایی از نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران که به کارهای انتظامی می پردازند، از محل درآمدهای مزبور پرداخت خواهد شد. در مورد آب و برق خانه های سازمانی به استثنای خانه های سازمانی توسط بهره بردار و هزینه واحدهایی از نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران که به کارهای انتظامی می پردازند، از محل درآمدهای مزبور پرداخت خواهد شد. در مورد آب و برق خانه های سازمانی به استثنای خانه های سازمانی پاسگاه های مرزی نیروهای مسلح موظفند با نصب کنتور سوراخ با هماتنگی وزارتخانه های کشور و دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح هزینه برق و آب مصرفی را مستقیماً توسط بهره بردار به شرکت های خدمات دهنده پرداخت نمایند.

۲. لایحه بودجه سال ۱۳۸۱، صفحه ۶۱

جدول ۱- منابع بودجه کل کشور (ارقام به هزار ریال)

ارقام سال ۱۳۸۱	ارقام سال ۱۳۸۰	سرفصل
۷۹,۳۲۴,۷۹۰,۵۶۰	۶۴,۲۸۹,۰۵۲,۳۶۱	درآمدهای بودجه‌ای
۱۰۰,۴۵۳,۰۲۹,۰۰۰	۷۰,۲۸۱,۵۶۷,۸۰۰	فروش دارایی‌های سرمایه‌ای و ثروت ملی
۳۱,۷۶۲,۰۳۷,۹۷۶	۶,۳۸۵,۹۱۲,۳۹۳	تأمین مالی از راه وام‌گیری و انتشار اسناد بدهی
۲۱۱,۵۵۹,۸۱۷,۵۲۶	۱۴۱,۱۵۶,۵۳۶,۵۵۴	جمع منابع عمومی دولت
۳۲,۳۳۸,۹۰۹,۷۹۹	۳۳,۱۱۱,۹۳۰,۳۰۰	درآمدهای اختصاصی دولت
۲۳۳,۸۹۸,۷۸۷,۳۳۵	۱۶۴,۲۶۸,۲۶۶,۸۵۴	جمع منابع بودجه عمومی دولت
۲۳۵,۸۲۲,۸۲۷,۰۰۷	۳۰۰,۴۲۶,۳۷۶,۶۹۵	بودجه شرکت‌های دولتی، مؤسسه‌های انتفاعی وابسته به دولت و بانک‌ها
۶۷۹,۷۲۱,۶۱۲,۳۲۲	۴۶۲,۶۹۲,۸۲۳,۵۲۹	جمع
۱۵,۹۸۳,۸۲۲,۰۰۰	۸,۷۱۵,۰۳۱,۷۲۸	منابع دوباره شماری شده
۶۶۳,۷۵۷,۷۷۲,۳۲۲	۴۵۵,۹۷۹,۸۰۱,۸۲۱	منابع بودجه کل کشور

۱۳ تا ۱۴ درصد است، به سادگی می‌توان دید که دولت نسبت به سال ۱۳۸۰ منابع واقعی بیش‌تری را در درون دستگاه‌های خود جذب خواهد کرد.

توزیع منابع بودجه‌ای در سال ۱۳۸۱، در مقایسه با ارقام مصوب سال ۱۳۸۰ تفاوت اندکی را نشان می‌دهد (جدول ۲). سهم درآمدهای بودجه‌ای (یعنی درآمدهای عملیاتی دولت) کاهش یافته است و در مقابل تأمین مالی از راه وام‌گیری و انتشار اوراق مشارکت روندی صعودی را نشان می‌دهد. در سال ۱۳۸۱ مجموعه دولت و شرکت‌ها و مؤسسه‌های دولتی، همچون سال ۱۳۸۰، متجاوز از ۱۵ درصد منابع خود را از راه فروش ثروت ملی نفت به دست می‌آورند. در سال ۱۳۸۱ منابع بودجه عمومی معادل ۵۶ درصد منابع بودجه شرکت‌های دولتی، مؤسسه‌های انتفاعی وابسته به دولت و بانک‌ها است. نسبت مشابه برای سال ۱۳۸۰ برابر با ۵۴/۷ درصد بوده است.

۱. طبق جدول (۱)

$$\frac{۲۳۳,۸۹۸,۷۸۷,۳۳۵}{۲۳۵,۸۲۲,۸۲۷,۰۰۷} = ۹۹$$

۲. طبق جدول (۲)

$$\frac{۱۶۴,۲۶۸,۲۶۶,۸۵۴}{۳۰۰,۴۲۶,۳۷۶,۶۹۵} = ۵۴/۷$$

به بیان دیگر، تغییر ملموسی در نسبت منابع بودجه دولت به منابع بودجه شرکت‌های دولتی

جدول ۲- توزیع منابع بودجه کل کشور (ارقام به درصد)

سرفصل	ارقام سال ۱۳۸۰	ارقام سال ۱۳۸۱
درآمدهای بودجه‌ای	۱۳/۱۳	۱۱/۹۵
فروش دارایی‌های سرمایه‌ای و ثروت ملی	۱۵/۴۱	۱۵/۱۳
تأمین مالی از راه وام‌گیری و انتشار اسناد بدهی	۱/۴۰	۴/۷۹
جمع منابع عمومی دولت	۳۰/۹۶	۳۱/۸۷
درآمدهای اختصاصی دولت	۵/۰۷	۴/۸۷
جمع منابع بودجه عمومی دولت	۳۶/۰۳	۳۶/۷۵
بودجه شرکت‌های دولتی، مؤسسه‌های انتفاعی وابسته به دولت و بانک‌ها	۶۵/۸۹	۶۵/۶۶
جمع	۱۰۱/۹۱	۱۰۲/۴۱
منابع دوباره شماری شده	-۱/۹۱	-۲/۴۱
منابع بودجه کل کشور	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰

رخ نداده است. به نظر می‌رسد که دولت اجرای سیاست یکسان سازی نرخ ارز را بدون انجام اصلاحات ساختاری که به کوچک شدن دولت می‌انجامد، پیگیری می‌کند.

ساختار کلان منابع بودجه‌ای

در مورد مصارف بودجه‌ای، سازمان مدیریت در تطابق بین ارقام سال‌های گذشته و ارقام سال ۱۳۸۱ تقریباً ناموفق بوده است. این امر سبب شده است که مقایسه ارقام و شناخت تغییرات ناممکن شود. با عنایت به اهمیتی که اصلاح ساختار تشکیلات دولت در برنامه سوم دارد، لازم است که بودجه‌های سال‌های پیش و دست کم ارقام مصوب بودجه برای سال ۱۳۸۰ و ارقام عملکرد نیمه نخست سال ۱۳۸۰ با دسته‌بندی‌های جدید توسط دولت ارائه شود، تا شکل کلی و تصویر احتمالی روند عملکرد دولت مشخص شود. در وضعیت فعلی نمی‌توان درباره جهت‌گیری‌های احتمالی بودجه سال ۱۳۸۱ تحلیلی ارائه نمود. در صورت رفع این نارسایی ارزیابی ابعاد بودجه بسیار سهل‌تر صورت می‌گیرد.

نتایج عملکرد بودجه‌ای

در بودجه نویسی سنتی، حاصل عملیات مالی بودجه به شکل کسری یا مازاد بودجه نوشته می‌شد. در بودجه نویسی به شیوه پیشنهادی، نتیجه عملیات بودجه‌ای به شکل ترازهای مختلف نوشته می‌شود که معانی آن بر عملکرد دولت از دیدگاه توسعه پایدار بسیار مؤثر است. ترازهای مورد بحث عبارتند از:

۱. تراز عملکرد جاری دولت

این تراز نشان می‌دهد که دولت در چارچوب مبادلات سالانه، فعالیتی که منجر به جذب منابع موجود در اقتصاد ملی شده را داشته، یا آن که توانسته است به نوعی در اقتصاد کشور منابع مالی تزریق کند.

۲. تراز ثروت و دارایی طبیعی و مادی

این تراز نشان می‌دهد که دولت به طور خالص بر ثروت و دارایی مادی خود افزوده، یا از آن کاسته است. از آن جا که دولت باید حافظ منافع تمام نسل‌ها از جمله نسل‌های آینده باشد، انباشت ثروت طبیعی و مادی می‌تواند به افزایش رفاه نسل‌های آینده منجر شود.

۳. تراز انتقال مالی بین نسل‌های مختلف

این تراز نشان می‌دهد که دولت به طور خالص از منابع مالی نسل‌های آینده برداشت کرده، یا آن که پس اندازهای نسل حاضر را برای استفاده نسل‌های آینده کنار گذاشته است.

این تراز در نهایت انواع وام‌گیری و استفاده از منابع آینده را نشان می‌دهد. هیچ‌یک از این مفاهیم به تنهایی معادل مفهوم کسری یا مازاد بودجه در بودجه نویسی سنتی نیست و بنابراین نمی‌توان آن‌ها را با یکدیگر مقایسه کرد. از آن جا که در وضعیت سنتی، دولت هیچ‌گاه به بررسی آثار انبساطی بودجه‌های سالانه خود نپرداخته، مبنایی برای مقایسه عملکردها وجود ندارد.

با وجود این فقدان مبنای مقایسه، لازم است این سه تراز بودجه‌ای در مفهوم جدید به کار گرفته شوند تا مشخص شود که دولت در سال ۱۳۸۱ چگونه رفتار می‌کند. ترازهای مختلف بودجه‌ای بر این اساس بررسی شده‌اند. تراز عملکرد جاری دولت در واقع تراز نقل و انتقال‌های جاری است و نزدیک‌ترین مفهوم آن در نظام سنتی، تراز جاری بودجه است. جدول شماره ۳ این تراز را نشان می‌دهد. دولت در بودجه عملیاتی خود مبلغ ۷۰,۹۱۱,۹۲۵,۰۹۰ ریال کسری دارد. به عبارت دیگر، دولت قادر نیست برای ۳۷/۲ درصد^۱ از نیازهای خود منابع لازم را از اقتصاد ملی به دست آورد.

$$\frac{۲۰,۹۱۱,۹۲۵,۰۹۰}{۵۰,۲۵۶,۷۱۵,۶۵۰} = ۳۷,۲$$

۱. با استفاده از فرام جدول ۳ خواهیم داشت:

جدول ۳- تراز عملیات بودجه‌ای (ارقام به هزار ریال)

دریافت‌های درآمدی		پرداخت‌های هزینه‌ای	
درآمد مالیاتی	۶۱,۳۶۱,۹۷۱,۵۳۷	پرداخت بابت مزد و حقوق	۵۳,۲۹۴,۷۷۳,۳۲۰
دریافت بابت تأمین اجتماعی	-	خرید و استفاده از کالا و خدمات	۲۲,۲۶۷,۸۴۸,۱۱۰
دریافت از محل کمک‌های بلاعوض	-	خرید اموال و دارایی‌ها	۲,۶۴۱,۷۳۵,۵۰۰
درآمد حاصل از ثروت و دارایی	۱,۲۱۱,۹۷۸,۰۸۶	پرداخت به شکل بارانه	۳۸,۰۳۵,۸۹۰,۰۰۰
درآمد حاصل از فروش کالا و خدمات	۵,۱۵۲,۶۳۷,۰۰۰	پرداخت به شکل کمک‌های بلاعوض	۱۱,۸۶۲,۰۸۷,۰۰۰
درآمد حاصل از جرایم و خسارت‌ها	۱,۶۶۵,۷۳۷,۰۰۰	پرداخت بابت تأمین اجتماعی	۲۰,۵۹۶,۵۹۳,۶۰۰
درآمدهای متفرقه	۹,۹۵۲,۲۵۶,۹۳۷	سایر هزینه‌ها	۱,۱۵۷,۷۸۸,۱۰۰
کل درآمدهای بودجه‌ای	۷۹,۳۳۴,۷۹۰,۵۶۰	کل هزینه‌های بودجه‌ای	۱۵۰,۲۵۶,۷۱۵,۶۵۰

در مورد تراز ثروت و دارایی، وضعیت بودجه سال ۱۳۸۱ در جدول شماره ۴ آمده است. این جدول نشان می‌دهد که دولت در پایان سال، در مقایسه با شروع سال، مبلغ ۴۶,۲۶۷,۷۲۰,۷۵۰ ریال از ثروت‌های طبیعی و مادی کشور را نقد کرده و برای تأمین نیازهای خود به کار گرفته است. مثبت شدن تراز دریافت‌های دولت نشان دهنده این نکته است که دولت این منابع را مصرف کرده و دریافتی حاصل از آن را برای انجام فعالیت‌های سالانه خود به کار گرفته است. در سال ۱۳۸۱ دولت تنها معادل نیمی از آن چه را که از ثروت و دارایی ملی برداشت می‌کند، به شکل ثروت و دارایی به اقتصاد ملی باز می‌گرداند. وقتی در نظر گرفته شود که دولت باید ثروت نفت را برای منافع تمام نسل‌ها و در چارچوب توسعه پایدار به مصرف برساند، این تراز نگران‌کننده می‌شود.

۱. با استفاده از ارقام جدول ۴ خواهیم داشت:

$$۱۰۰,۲۵۲,۰۳۹,۰۰۰ - ۵۴,۹۸۵,۳۱۸,۲۵۰ = ۴۶,۲۶۷,۷۲۰,۷۵۰$$

جدول ۲- تراز اثبات ثروت و دارایی (ارقام به هزار ریال)

دریافت‌های درآمدی		پرداخت‌های هزینه‌ای	
فروش ثروت طبیعی نفت خام	۹۸,۵۶۰,۰۰۰,۰۰۰	خرید ساختمان‌ها و مستحقات	۲۲,۳۲۶,۹۷۳,۲۵۰
فروش ساختمان‌ها و تسهیلات	۱۷۱,۰۰۰,۰۰۰	خرید ماشین‌آلات و تجهیزات	۱۳,۶۶۰,۵۹۸,۲۰۰
فروش زمین و منابع طبیعی	۱۵۵,۲۷۲,۰۰۰	خرید دارایی‌های ثابت	۳,۲۴۱,۲۴۲,۰۰۰
فروش ماشین‌آلات و تجهیزات	۲۷۲,۲۷۵,۰۰۰	الزایش موجودی انبار	۳۳,۷۱۵,۰۰۰
فروش سایر دارایی‌ها و ثروت‌های طبیعی	۱,۰۹۲,۵۰۰,۰۰۰	خرید اقالام ارزشمند	۵۸,۰۰۰,۰۰۰
		خرید زمین	۲۴۲,۹۶۹,۲۰۰
		خرید سایر دارایی‌ها و ثروت‌های طبیعی	۱۲,۶۱۹,۶۲۸,۲۰۰
کل دریافت‌های بودجه‌ای	۱۰۰,۲۵۳,۰۲۹,۰۰۰	کل پرداخت‌های بودجه‌ای	۵۲,۱۸۵,۳۲۸,۲۵۰

و سرانجام تراز انتقال منابع مالی بین نسل‌های مختلف مطرح می‌شود (جدول ۵). همان‌گونه که در جدول مشاهده می‌شود، عملکرد دولت در سال ۱۳۸۱ سبب می‌شود که مبلغ ۲۲,۶۲۴,۲۰۲,۳۴۰ ریال^۱ از وجوه مربوط به آیندگان توسط دولت گردآوری شود و در سال ۱۳۸۱ به مصرف برسد. در این مورد هم نتیجه عملکرد دولت، برداشت است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۱. با استفاده از جدول ۵ خواهیم داشت:
۲۲,۶۲۴,۲۰۲,۳۴۰ = ۲۷,۱۱۷,۸۳۳,۶۳۶ - ۴,۴۹۳,۶۳۱

جدول ۵- تراز انتقال منابع مالی بین نسلی (ارقام به هزار ریال)

دریافت‌های درآمدی		پرداخت‌های هزینه‌ای	
دریافت وام و اعتبار از بانک‌ها	-	خرید سهام	۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
فروش اوراق مشارکت	۲,۴۰۰,۰۰۰,۰۰۰	بازپرداخت اصل اوراق مشارکت	-
استفاده از وام و اعتبار خارجی	۵۱۳,۲۵۱,۰۰۰	پرداخت بدهی‌های معوق کوتاه مدت	۱۶۲,۱۲۵,۰۰۰
استفاده از موجودی حساب ذخیره تعهدات ارزی	۱۶,۱۷۰,۰۰۰,۰۰۰	پرداخت بدهی‌های معوق درازمدت	۹۵,۵۰۰,۰۰۰
برگشت اصل وام و اعتبار پرداختی دولت ایران به خارجیان	۳,۰۸۰,۰۰۰	پرداخت بدهی‌های مربوط به فروش حج تمتع	۷۵۵,۵۵۰,۰۰۰
دریافت منابع مربوط به واگذاری شرکت‌های دولتی	۱۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	بازپرداخت اصل وام‌ها و اعتبارات دریافتی از بانک‌ها	۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
برگشت اصل وام‌ها و اعتبارات پرداختی دولت به بخش‌های داخلی	۱۸۵,۵۰۶,۹۷۶	بازپرداخت اصل وام‌ها و اعتبارات دریافتی از خارج	۱۰۲,۶۳۸,۶۳۶
مازاد برگشتی مربوط به پرداخت‌های سال‌های پیش	۱,۲۹۰,۰۰۰,۰۰۰		
کل دریافت‌های بودجه‌ای	۳۱,۷۶۲,۰۳۷,۹۷۶	کل پرداخت‌های بودجه‌ای	۷,۱۱۷,۸۳۳,۶۳۶

اگرچه در لایحه بودجه ۱۳۸۱ تراز موجودی شروع و پایان سال برای دولت ارائه نشده است، اما تحلیل حاضر نشان می‌دهد که در پایان سال ۱۳۸۱ دولت به طور خالص از منابع کشور برداشت می‌کند. نگاهی به قانون برنامه سوم نشان می‌دهد که برنامه، منع خاصی برای عملکرد دولت در این چارچوب ندارد، تنها مورد استثنا در این زمینه، برداشت از حساب ذخیره تعهدات ارزی است. در این مورد به نظر نمی‌رسد که دولت مجاز باشد با وضعیت اقتصادی سال ۱۳۸۱ از حساب ذخیره تعهدات برداشت کند. لازم است دولت برای این اقدام خود مجوز ارائه دهد. با عنایت به اولویتی که ثبات در دریافت‌های بخش نفت برای پایداری سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز دارد، هرگونه برداشت بدون قاعده از حساب ذخیره تعهدات مردود شمرده می‌شود.

ارائه تصویر کلان عملکرد اقتصاد ملی

یکی از خواسته‌های مجلس در سال‌های اخیر این بوده است که دولت در زمان ارائه سند

بودجه، تصویری از وضعیت کلان اقتصاد کشور و دستاوردهای احتمالی اجرای بودجه ارائه دهد. این خواسته که در حالت کلی یکی از پیش‌نیازهای ارائه بودجه محسوب می‌شود، در سال‌های اخیر نادیده گرفته شده بود. لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ از این جهت که چنین خواسته‌ای را جامه عمل می‌پوشاند، واجد ارزش است. با وجود این، ارائه یک جدول، آن هم بدون ارائه مستندات که عقلایی بودن ارقام را به اثبات برساند، نمی‌تواند سبب شفاف شدن چشم‌انداز وضع اقتصادی کشور شود.

در نگاه کلی، عملکرد اقتصاد ملی برای سال ۱۳۸۰ در بخش واقعی اقتصاد خوش‌بینانه‌ترسیم شده است. در بخش پولی که ارقام برآورد عملکرد ارائه نشده است، به نظر می‌رسد که افزایش نقدینگی بیش از ۲۵ درصد بشود و بی‌کاری هم از حد مورد انتظار فراتر رود. در مورد سال ۱۳۸۱ افزایش رشد بخش کشاورزی و بخش صنعت و معدن بسیار خوش‌بینانه است. تشکیل سرمایه ثابت در بخش دولتی رشدی دارد که بودجه دولت و عملیات بودجه‌ای نمی‌تواند برانگیزنده آن باشد و در هر صورت دلیلی هم برای آن ارائه نشده است. به نظر می‌رسد که رشد نقدینگی بیش از ۳۰ درصد بشود و نرخ بیکاری هم خوش‌بینانه برآورد شده است.

به نظر می‌رسد که به رغم بهبود نسبی در زمینه ارائه تصویر کلان، هنوز لازم است دولت به طور جدی برای ارائه چشم‌انداز اقتصادی تلاش کند. بدون این چشم‌انداز اقتصاد ملی نمی‌تواند سیاست‌های بودجه‌ای و مطلوبیت آن را مورد تأیید قرار دهد.

ارائه تصویر منابع و مصارف ارزی کشور

یکی دیگر از خواسته‌های مجلس در سال‌های اخیر این بوده است که دولت در زمان ارائه سند بودجه، تصویری از وضعیت ارزی کشور و تراز ارزی بخش دولتی ارائه دهد. این امر مدت‌ها بود که به دلایل مختلف مورد توجه دولت قرار نمی‌گرفت. بودجه سال ۱۳۸۱، دست کم از نظر ارائه مستندات ارزی بودجه، از اهمیت بسیار برخوردار است.

با وجود ارائه جدول منابع و مصارف ارزی، به دلیل مشخص نبودن سهم دولت در منابع و مصارف ارزی، هنوز محاسبه وضعیت ارزی دولت دشوار است. درآمد حاصل از صدور نفت خام در طول سال باید به ۱۵۶۸ میلیارد دلار آمریکا برسد. این رقم نسبت به سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ سیر نزولی می‌پیماید. کاهش دریافت‌های نفتی باید به شکلی بر نرخ ارز اثر بگذارد.

این تأثیر احتمالی در لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ دیده و بررسی نشده است. نگاهی به ارقام جدول منابع و مصارف ارزی نشان می‌دهد که در سال ۱۳۸۱ اقتصاد کشور به طور خالص وام و منابع مالی کوتاه مدت دریافت می‌کند. بنابراین در پایان سال بر مانده وام‌ها و اعتبارات کوتاه مدت کشور افزوده می‌شود. قابل توجه است که افزایش مانده وام‌ها و اعتبارات کوتاه مدت یکی از عواملی است که ثبات اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

در جدول منابع و مصارف ارزی انتشار یافته در لایحه بودجه، لازم است که در مورد بعضی از اقلام توضیحاتی برای روشن کردن ماهیت ارقام ارائه شود. به عنوان مثال چگونه می‌توان بین دو سر فصل «بیع متقابل» (پس خرید) در بخش منابع و زیر فصل نفت، با «خالص بیع متقابل» که در سر فصل مصارف آمده است، ارتباط برقرار کرد؟

واردات در سال ۱۳۸۱ به ۲۲/۳ میلیارد دلار می‌رسد. این مقدار واردات متجاوز از ۱۷۸ هزار میلیارد ریال نقدینگی را به گردش می‌اندازد. این مبلغ حدود ۶۴ درصد نقدینگی کنونی کشور است. به نظر می‌رسد که بودجه باید تمهیدات ویژه‌ای برای کنترل تورم داشته باشد. چنین ترتیبی در بودجه دیده نشده است.

بر اساس این جدول در پایان سال ۱۳۸۱ مبلغ ۲/۵ میلیارد دلار بر ذخایر خارجی کشور افزوده می‌شود. برداشت از حساب ذخیره تعهدات با وجود این تراز مثبت موضوعی است که باید به آن پرداخته شود.

در نهایت لازم است دولت متعهد شود که در زمان ارائه بودجه سال ۱۳۸۲ یک جلد پیوست مبادلات ارزی هم داشته باشد که تمام مبادلات ارزی را با عنایت به زمان برآورد نیاز و ماهیت اقلام مشخص کند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی